

www.piron.culturecenter-su.org

БРОЙ # 24 / 2023 / БРОЙ 24. ХИБРИДЪТ: ФОРМИ В КРИЗА

URL: <https://piron.culturecenter-su.org/wp-content/uploads/2023/12/Ian-Bogost-Alien-Phenomenology.pdf>

Извънземна феноменология

(откъси)

Иън Богост

Преводът е направен по: Ian Bogost, *Alien Phenomenology, or What It's Like to Be a Thing*, University of Minnesota Press, 2012, и включва следните подчасти от първа глава “Alien Phenomenology”: “Tiny Ontology” (pp. 19–22), “Unit Operations” (pp. 22–29), “Speculation” (pp. 29–32) и “Alien phenomenology” (pp. 32–34).

Превод от английски език **Александър Попов**.

Микроонтология

Плоската онтология е идеал, който разнообразни метафизически гледни точки биха могли да припознаят като свой. Аз самият се придържам към този принцип, но искам да го доразвия. Битието е едновременно разнообразно и единно. Как бихме могли да опишем това?

Оценявам отговора на Латур, който ситуира всички неща в мрежи от взаимоотношения. И все пак това поражда проблеми – на първо място, битието при Латур сякаш дължи твърде много на тези отношения, до такава степен, че взаимодействията с конкретен обект се оказват не вътрешни, а външни на неговото битие. Също така, „мрежата“ се оказва твърде нормирана структура, движена от предварително зададени определения и законосъобразности. Едно щедро усилие да се съхрани теорията за дейците мрежи би могло да замени „мрежата“ с по-късното латурианско понятие за „имбролио“ – то маркира едно объркване, при което „никога не е ясно кой и какво действа“¹. За съжаление обаче, неговият първоначален пример за имбролио е обвързан с човешки форми на познание – например, как четенето на вестник ни въвлеча в плетеница от различни полета, които са свързани, но и хибридизирани. (Латур: „Хибридните [вестникарски] статии скицират имбролио подир имбролио от наука, политика, икономика, право, религия, технология, художествена литература. [...] Цялата култура и цялата природа биват разджурквани наново всеки ден, [...] но това не притеснява никого.“)² Дори имбролиото обаче е твърде формално, твърде организирано понятие за моя вкус. Имбролиото бележи една интелектуална безизходица – едно същинско объркване, но такова, окичено с монокул.

Вместо това бихме могли да възприемем подхода към същия проблем, предложен от теоретика на дейците мрежи Джон Лоу. Лоу разказва как е помогнал да се осъществи изследователски проект, който е анализирал отношението на едно болнично настоятелство към пациенти със заболявания на черния дроб, предизвикани от употреба на алкохол.³ Като в много бюрократични ситуации, те бързо установили наличието на значителни логистични усложнения. В някои случаи, но не и в други, пациентите от център за консултации в

---

¹ Latour, *Reassembling the Social*, 46.

² Latour, *We Have Never Been Modern*, 2.

³ Law, “Making a Mess with Method.”

центъра на града били съветвани да започнат процедури, но за това трябвало да си запазят час. Въпреки това много пациенти в болницата не споделяли същата представа за консултационния център и го смятали за място, на което могат да отидат директно за лечение. Ситуацията била, както заключава Лоу прагматично, „пълна бъркотия“.

Лоу издига „бъркотия“ в методологическо понятие, което се противи на създаването на подредени и кохерентни аналитични купчинки. То е нужно, за да се върви по стъпките на „некохерентното“. Лоу казва: „Ето проблема с думата „бъркотия“: тя се ползва пейоративно от онези, които са обсебени от това да подредят. Аз предпочитам да отхлабим контрола над границите между нещата, за да позволим на некохерентностите да се разкрият. Време е да започнем да мислим как бихме могли да направим това.“⁴

Обърнете внимание на разликата между бъркотията на Лоу и формализациите на структуралистките подходи: това не е нито някаква всеобхватна системна операция, която може да обясни всичко, нито набор от културни порядки, или пък списък с регулации за провеждането на една особено добре организирана оргия, която ще се състои върху лъскава настилка от брезово дърво; не, това е импровизирана структура от неща-за-нещо-си, а не само за човешките дейци, въввлечени в събитието.

Бъркотията не е прилежно организирана купчина – макар и да е на неудобно място и постоянно да се спъваме в нея. Бъркотията не е нещо елегантно от по-висш порядък. Не е интелектуален проект, подлежащ на оценка за качество и риск от спретнати застрахователи с жилетки. Бъркотията е гювеч от необичайни и понякога дори отблъскващи неща. Бъркотията е случайна. Бъркотията е нещо, което намиращ там, където не го искаш. Дърпаме се инстинктивно от нея, но тя си е там, и трябва да се справяме с нея.

При все цялата си естетическа привлекателност бъркотията, също като имбролиото, ми се струва не съвсем адекватна. Ако мрежата е твърде подредена, бъркотията е прекалено хаотична. Подобно на плоската онтология, тя разстила нещата, за да ги въввлече в себе си. Предполага потресаваща, и необозрима, представа за необятната разпръснатост на нещата, но не предлага обща основа, която да ги обедини. Освен това, макар и само по силата на една метафора, бъркотията е белязана от клеймото на корелационизма – бъркотията е онова, което не може да бъде схванато от *човешките* дейци, което не може да бъде подредено в мрежа. Кой обаче може да твърди, че онова, което за мен е бъркотия, не е именно мрежа за

---

⁴ Пак там, 11.

вулкана? Чия представа за реалността е привилегирована да бъде рамка за представите на всички останали?

Действително, проблемът с корелационизма може да бъде перифразиран като проблем за външната реалност. Науката функционира като космически кораб, нейните блестящи и безумни пътници се оглеждат през лъскави люкове, нетърпеливи да изследват и картографират света навън. Хуманизмът и социалните науки работят наобратно, техните умни пътешественици се връщат назад във времето, за да покажат, че външният свят винаги вече е бил вътре от самото начало и само заради заблуда и наивност е изглеждал отделен. И в двата случая метафората за триизмерността описва палата на битието: то или е структура, която може да бъде пребродена и картографирана в името на човешката култура, като гигантска катедрала, или самото то е фигура, която обгражда структурата, придавайки ѝ форма така, както парцел земя прави въобще възможно издигането на катедралата.

Теориите за битието обикновено са грандомански, но няма причина да са такива, защото битието е просто. Достатъчно просто, за да може да бъде пренесено със ситопечат върху шапката на тираджия. Ще наричам това *микроонтология*, точно защото не би следвало да има необходимост да му посвещаваме трактат или тежък том. Не искам да кажа, че територията на битието е малка – напротив, както ще стане ясно скоро. Вместо това имам предвид, че фундаменталният онтологически апарат, нужен за обяснение на съществуването, трябва да бъде възможно най-компактен и семпъл.

Алтернатива на метафората за двуизмерната равнина на плоската онтология е тази за безпространствеността, тоест за едноизмерността⁵. Ако всяко нещо съществува не по-малко от всяко друго, тогава вместо пръснатост на всички неща по двуизмерната повърхност на плоската онтология можем да сведем всичко до безкрайната плътност на точка. Вместо *равнината* на плоската онтология предлагам *точката* на микроонтологията. Това е плътна маса, в която е побрано всичко – макар и да е нахвърляно в пространството под формата на бъркотия или да е логически организирано в мрежа.

Според обичайния разказ на общата теория на относителността черната дупка е сингулярност, точка, в която материята достига безкрайна плътност. Физикът Никодем Поплавски обаче оспорва това и твърди, че гравитацията на подобни огромни резерви от

---

⁵ Едноизмерността би следвало да задава линия; вероятно тук авторът е имал предвид „липса на измерения“ или „нула измерения“ – бел. прев.

маса се обръща и предизвиква подновено разгръщане на масата.⁶ Поплавски предлага, че заради това черните дупки може и да съдържат цели вселени – може би дори ние живеем в такава. Никога не бихме могли да знаем, защото дори да беше възможно да се доближим до черна дупка, гравитационното забавяне на времето ще попречи на наблюдателя да разбере нещо за нея. Тогава можем само да спекулираме какво би следвало от това битието да е положено в сингулярността.

Неслучайно Харман също сравнява нещото само по себе си с черна дупка. Всеки обект, казва Харман, „не просто е отделен с вакуумен щит от нещата отвъд него, но също така таи и отглежда в себе си вулканична адска вселена“.⁷ Плоската онтология предполага, че не съществува йерархия на битието, така че трябва да заключим, че *самото битие* е обект, не по-различен от който и да е друг. Отдръпването на битието не е просто характеристика на киселото мляко, на сливиците ти или на Мечо Пух, но и на самото себе си. Стенографското съкращение на микроонтологията може да се прочете просто като „е“ (*is*), но само защото семантичната кохерентност не може да се побере във върха на езичето на буквата е (i) .

Операции-елементи

От едната страна на битието откриваме немислима гъстота, черната дупка, отвъд която всички разлики пропадат в неоразличеност. От другата страна, обаче, откриваме, че битието отново се разширява в цяла вселена от неща. Благодарение на структурата на микроонтологията, това отношение е фрактално – безкрайно и себеподобно. Товарният кораб е също толкова елемент, колкото и товарните отделения, контейнерите, хидравличните помпи, баластната вода, въртящите се ключалки, закрепващите пръти, екипажа, пуловерите им и преждата, от която са изплетени. Корабът издига граница, зад която се отдръпва всичко, което той съдържа, а едновременно с това отделните елементи, които го съставляват, правят същото, все така на това фундаментално ниво на

---

⁶ Popławski, “Radial Motion into an Einstein–Rosen Bridge,” 110–13. Работата на Поплавски е в отговор на теоретичното предположение на Лий Смолин, че всяка черна дупка съдържа цяла вселена.

⁷ Harman, *Guerrilla Metaphysics*, 95.

съществуване. Тази странна мереология, ако можем да ползваме фразата на Леви Брайънт, подчертава странната връзка между частите и цялото. За обектно-ориентираната онтология (ООО) „един обект е едновременно част от друг и независим обект сам по себе си“.⁸ Нещата са независими от съставляващите ги части, при все че остават зависими от тях.

Така излиза, че обектът е странна структура, която може да се отнася към „нормален“, среден по размер обект като например тостер, но също така може да описва и огромен, безформен обект като логистиката на глобалната транспортна мрежа. Тимъти Мортън остроумно коментира това така: „Обектът е като машината ТАРДИС на Доктор Кой, по-голяма отвътре, отколкото е отвън.“⁹ Нещата са едновременно обикновени и странни, огромни и малки, конкретни и абстрактни. Нужен ни е метод, за да ги описваме ефективно.

Преди съм предлагал термина „елемент“ като синоним и алтернатива на „обект“ или „нещо“.¹⁰ Част от обосновката ми беше изцяло прагматична: аз пиша за компютърни технологии, а в компютърните науки термините „обект“ и „обектно-ориентиран“ носят конкретно значение, свързано с определена парадигма в програмирането. Когато Харман предлага термина „обектно-ориентирана философия“ като име за набор от позиции, отказващи да привилегирват отношението човек–свят като единствено, той заема фразата от света на изчислителните технологии и ѝ дава нов живот във философията.¹¹ Нямам възражения термини да бъдат префасонирани за нови цели, но в контекста на разговори за конкретни обекти в моите полета на изследване думата „обект“ понякога внася объркване.

Има и други причини да се избягва този термин. Най-малкото „обект“ подсказва наличието на „субект“, а съюзът между субект и обект е в сърцето на корелационизма. В действителност нищо от ООО не е несъвместимо с идеята за субект; проблемът се корени в

---

⁸ Bryant, *Democracy of Objects*, 215.

⁹ Morton, *Realist Magic*.

¹⁰ Bogost, *Unit Operations*, 5.

¹¹ Латур придава повече яснота на това сравнение в есето си “From Realpolitik to Dingpolitik—or How to Make Things Public”. Ето какво казва той: „Преди няколко години, информатиците изобретиха чудния израз „обектно-ориентиран“ софтуер, за да опишат нов начин за програмиране на компютрите. Искаме да използваме тази метафора, за да зададем следния въпрос: ‘Как би изглеждала една обектно-ориентирана демокрация?’“ Този текст е написан първо като увод към изложбения каталог “Making Things Public—Atmospheres of Democracy”, съредактиран от Латур и Петер Вайбел и публикуван от MIT Press през 2005 г. Книгата е с изчерпан тираж и в момента есето може да бъде намерено или в антологията на Фиона Кандлин и Райфорд Гюинс “The Object Reader” (Routledge, 2009), или онлайн на следния адрес: <http://www.bruno-latour.fr/articles/article/96-DINGPOLITIK2.html>. Горният цитат може да бъде открит в книгата на стр. 154.

предпоставката, че само един субект – човешкият – представлява интерес и носи важност. Налични са добри реторически причини да страним от този проблем, като изобщо отбягваме термина „обект“.

Друга причина е, че „обектът“ предполага материалност, физически неща, като бетонни блокчета, сгъващи се пластмасови сламки и желязни стружки. Обектно-ориентираните реализми действително се стремят да възстановят изгубената материалност на света и да я върнат в центъра на философското търсене, но материалните неща сами по себе си не онагледяват достатъчно това търсене. В духа на микроонтологията, обектите на обектно-ориентираната мисъл се стремят да обхванат *всяко нещо, каквото и да е то*, от физическата материя (на замразено сокче Slurpee например) до качествата (замръзналост), пазарите (веригите супермаркети), символите (бранда Slurpee), идеите (най-доброто ни предположение къде бихме открили денонощен магазин). Гъстотата на битието го прави *безразборно*, винаги в контакт с всичко останало, нехаещо за разликите. Всяко нещо съществува точно толкова, колкото да бъде допуснато до купона.

Именно от тази гледна точка, думата „нещо“ ни се предлага като алтернатива на „обект“. За разлика от обектите, нещата могат да бъдат конкретни или абстрактни. Само че „нещо“ също носи своя философски багаж. „Нещото само по себе си“ на Кант (*das Ding an Sich*) е непознаваем елемент, който трябва да бъде изведен през опита. За Хайдегер нещото е създаден от човека обект със специфични функции. *Das Ding*, твърди той в типичен за него етимологичен ключ, първоначално означавало събиране или сбор. Хайдегер интерпретира това събиране като среща между човек и свят. *Обектът* се превръща в *нещо* за Хайдегер, когато изпъква на фона на съществуващото в своята употреба – става дума за човешка употреба, разбира се. За Зигмунд Фройд Нещото е загубен обект, онова, което липсва у субекта. Жак Лакан превежда невронното разбиране за Нещото на Фройд в семиотично; Нещото е означаващо, откъснато от веригата на означаване, онова, което Лакан нарича „обект а“. Харман използва думите като синоними („обекти, инструментисъщности, субстанции или неща“), но „обект“ остава предпочитаният от него термин – може би частично като отговор на проблематичната философска история на „нещото“.¹²

В критическата теория е имало и други преозначавания на „нещото“, от които най-вече си струва да се спомене предложението на Бил Браун за „теория на нещата“ като аналог

---

¹² Harman, *Guerrilla Metaphysics*, 90.

на наратологията или културната теория.¹³ Браун е достигнал нещо любопитно (той се позовава на Франсис Понж, големия философ на огъня, дъжда, портокалите и цигарите), но, също като Хайдегер преди него, интереса на критика към нещата си остава предизвикан от човешки подбуди – оказва се, че Браун очаква от теорията на нещата да ни помогне да разберем „как неживите обекти конституират човешките субекти“.¹⁴ От една страна, „нещото“ ни помага да забулим обекта, напомняйки ни за неговото отдръпване от всички останали. Но от друга, субектът на това отдръпване толкова често сме били самите *ние*, че осланянето на „нещото“ е обременено с други значения.

Един последен граничен проблем тормози „нещата“: този за конкретността. Когато ципата на лютите чушки се надува на балончета и се пука при допира с нагорещената стомана на въртящия се грил, досегът ѝ със собствения ѝ съсед е неоспоримо близък и познат, но също така далечен и чужд. Когато продавачът върти барабана на грила или го оставя наблизко върху спуснатата задна преграда на червен пикап, барабанът, дръжката му, преградата, асфалтът, лютата чушка, металът и пропанът вкупом се отдръпват от него и едни от други. Само че още един вид нещо се отдръпва в тази ситуация: самите взаимоотношения между онези други обекти, между чушката и метала, преградата и дънките на човека, асфалта и пикапа. Не само нещата са обекти, такива са и абстракциите им, и отношенията помежду им.¹⁵ Тези събития са бързи и нагорещени, микровселените от неща се удрят и отъркват едни в други последователно, навързвайки се във вериги като полимери.

Така че „нещо“ е термин, който е твърде нетърпелив да застопори нещата и затова не може да задоволи нуждите на микроонтологията. Нещото не е просто нещо за хората, но нещо за много други неща, както материални, така и нематериални. При все това нещото остава единно дори когато започне да се променя и да се среща с други неща в безбройни конфигурации от различни мигове на битието.

Ето защо „елемент“ се превръща в полезно име за обекти или неща. Терминът е нееднозначен, неутрален по отношение на онова, което именува. Освен това означава нещо

---

¹³ Brown, „Thing Theory,” 1.

¹⁴ Пак там, 7.

¹⁵ Харман отбелязва нещо сходно в „On Vicarious Causation“: „На други места съм използвал фразата „всяка релация сама по себе си е обект“ и все още смятам това твърдение за вярно. Но тъй като тази статия предефинира отношенията, така че да обхващат и тези на включването, честостта и непосредствеността, слоганът трябва да бъде перифразирани както следва: „всяка връзка сама по себе си е обект“ (207).

изолирано, единно и специфично, не просто част от цялото или нещо онтологически фундаментално и неделимо като атома. Както съм писал и другаде, „елемент“ намира приложение в теорията на системите и теорията на комплексността, има приложение в биологията, кибернетиката, химичното инженерство, компютърните науки, социологията и множество други области, които се опитват да обяснят феномените като самовъзникващи ефекти на автономните действия на взаимосвързаните части на една система.¹⁶ Противно на интуицията, системата и елементът едновременно указват три неща. Първо, елементът е отделен и уникален. Второ, той огражда в себе си система – цяла една вселена. И трето, елементът става част от друга система – често от много други, – когато се движи насам-натам.

Тези системи от елементи са скрепени в едно цяло от акциденции. Адаптирал съм думата „операция“, за да опиша как елементите се държат и взаимодействат. В теорията на системите операцията е „базов процес, който приема един или няколко входящи потока данни и ги трансформира“.¹⁷ Всяка функция може да бъде разбрана като операция: запарването на чай, сменянето на кожата, фотосинтезата на захар, горенето на сгъстено гориво. В миналото съм използвал израза „операции-елементи“ най-вече за описанието на семиотични системи – особено за уникалните свойства на изчислителното означаване, тъй като подобни изрази винаги разчитат на процедурни поведения.¹⁸ Но, погледнато философски, операцията-елемент е много по-общо понятие, което може да опише която и да е система. И наистина, също както Харман преиначва употребата на термина „обектно-ориентиран“ от програмирането, аз задигнах „операция-елемент“ от химичното инженерство, област, в която името се отнася до стъпките в един процес (извличане, хомогенизация, дистиляция, охлаждане и т.н.).¹⁹

Елементът разкрива едно свойство на битието, което нещото и обектът скриват. Гъстотата и кондензацията на микроонтологията си имат обратна страна – всяко нещо винаги е и нещо друго – зъбец в друг механизъм, отношение в друг сбор, част в друго цяло.

---

¹⁶ Вж. Vogost, *Unit Operations*, 4–5.

¹⁷ Пак там, 7.

¹⁸ Вж. Vogost, *Unit Operations*, особено глави 5, 6, 9.

¹⁹ На български би било по-правилно терминът да се преведе като „технологична операция“, но за целите на настоящия текст е избран по-директният превод „операция-елемент“ – бел. прев.

В подобната на черна дупка наситеност на битието нещата се разширяват. Онтологическият еквивалент на Големия взрив присъства във всеки обект. Битието се разширява.

В моята първоначална теория за операциите-елементи описах това разширяване философски чрез онтологията на Ален Бадиу, която се основава на теорията на множествата.²⁰ Бадиу използва понятието на Георг Кантор за множество, което позволява да се опише цялото чрез изброяване на членовете му, като например: $\{a,b,c\}$. Подмножеството на всяко множество – $\{a,b\}$ или $\{b,c\}$ – съдържа по-малък брой от всички членове на цялото множество. Кантор построява теория на *трансфинитността*, като представя безкрайността под формата на множества: безкрайно множество е такова, което съответства на множеството от всички естествени числа. Но множеството от всички възможни подмножества на едно безкрайно множество се оказва още „по-голяма“ безкрайност.

Бадиу изгражда онтологията си върху Канторовото откритие на трансфинитните числа. За Бадиу битието е участието в множество: „Да съществуващ, означава да си елемент от.“²¹ За да има това „членство“ онтологически смисъл, трябва да съществува някакъв процес, който да изолира същностите от наличните трансфинитни множества, да ги „унифицира“, по думите на Питър Холуърд.²² Бадиу нарича този процес за правене на нови множества „броене-като-едно“ (*compte-pour-un*). Той също така дава името „ситуация“ на изходния продукт на този жест, това е „множество, конфигурирано по определен начин“.²³

При все тежестта на математическия жаргон на Бадиу, „конфигурация“ може да ни помогне да разберем микроонтологията. Ако всичко съществува едновременно и по равно, без да е налице някаква особена диференциация, тогава процесът, чрез който елементите взаимно се възприемат, съотнасят, вземат предвид, реагират, отдръпват и изобщо взаимодействат едни с други – методът, чрез който операцията-елемент се случва, – е конфигуративен. В това отношение броенето-като-едно на Бадиу предлага полезна аналогия за това как плътността на черната дупка от едната страна на битието се разширява от другата, формирайки безкрайни композиции. Нещото на битието непрестанно се

---

²⁰ Пак там, 10–11.

²¹ Badiou, „Politics and Philosophy,” 130.

²² Hallward, *Badiou*, 333.

²³ Badiou, *L'être et l'événement*, 408.

размества и пренарежда, преориентира се физически и метафизически в сблъсъка с материи, отношения и понятия.

Можем да го мислим по този начин: множеството предлага една разглобена представа за битието. От обратната страна на гъстотата на елемента той се разширява като вселената, побрана в черната дупка. Това разширение бива каталогизирано в множеството, то е един структуриран опис на конституентите на елемента, подобен на постер, показващ многобройните механизми на големи машини като товарни кораби или пътнически самолети.

Има обаче един проблем в онтологията на Бадиу, който не ми позволява да я припозная изцяло, а именно: кой е онзи, който брой? Бадиу не дава ясен отговор, приравнявайки битието с неструктурираната безличност на математиката.²⁴ Но това не е задоволителен отговор, тъй като проблемът за дистанцията на битието в историята на философията почти винаги е бил разрешаван или заобикалян по силата на някакъв трансцендентален субект или на самите хора. Предвид факта, че теорията на множествата е дело на хора, тяхна символна абстракция на понятието за принадлежност (дори то да се стреми към универсален статут), и предвид че собствените примери на Бадиу за броенето-като-едно почти винаги идват от човешкия опит (от политиката, изкуството, любовта, поезията), удържането на броенето-като-едно като движение, присъщо на елементите, е невъзможно.

Вместо това, нека вземем следното просто твърдение: „елементите участват в операции“. Тоест, нещата постоянно нещо работят вътре в себе си и в мрежа помежду си, действат и реагират на свойства и състояния, като през цялото това време държат нещо от себе си скрито. Алфонсо Лингис нарича тези поведения императивите, които структурират възприятието на нещата: „*Вътрешното постановление*, което кара грейпфрута да се срастне с гуместата си кора, плътната му матова жълтина, ронливата му вътрешна пулпа“ или „*вътрешната формула* на едно манго, на една върба, или на гладък плосък камък“.²⁵

---

²⁴ Badiou, *Being and Event*, 13, 26.

²⁵ Lingis, *Imperative*, 63; мой курсив.

Тези вътрешни постановления, или формули на нещата се отдръпват; те не биват схващани, при все че подреждат възприятието като императив.

Машабът на тези операции варира: клетката се храни и дели, за да обнови органа, който задвижва циркулацията на кръвта към телесния крайник, който повдига например някакво бурито. Въртящата се жътварка на комбайна събира зърнените култури и ги придвижва през режещото устройство към транспортъора на зърно, който ги отнася към вършачния барабан на машината. Филологията на фикционалните езици на Арда изгражда основата на историята и фолклора на Средната земя, които Дж. Р. Р. Толкин документираща в литературните си произведения „Хобит“, „Властелинът на пръстените“ и „Силмарилион“, които от своя страна задвижват създадени от феновете интерпретации на тези светове. Във всички тези случаи елементите участват едни в други, взаимодействат си чрез различни действия и жестове, материални и нематериални, сраствайки се и отдръпвайки се едни от други отново.

Ако настояваме на математическата метафора на Бадиу, то можем да кажем, че членовете на едно множество описват своята конфигурация, но не и поведението си. Бихме могли да възприемем идеята на Бадиу за „събитието“, за да охарактеризираме действията на нещата, но за Бадиу събитията не са обикновени случки. Напротив, те са широкомащабни промени (това е още една причина да си мислим, че множествата са конфигурирани само от хора). Най-простите действия на членовете на едно множество остават неотчетени. От тази перспектива се вижда ясно, че броенето-като-едно не се занимава изобщо с ежедневните взаимодействия на членовете на множества. Онтологията на Бадиу изглежда неспособна да описва обикновеното битие на нещата и се ограничава до необикновеното битие на човешката промяна.

В книгата си „Операции-елементи“ предлагам броенето-като-едно не като модел или аналог на операцията елемент, а като сродна идея.²⁶ Важното е следното: нещата не са *просто* това, което правят, но и нещата *действително правят неща*. И този начин на *правене* е достоен за философско изследване. Елементите са изолирани единици, пленени заедно в други елементи, търкат неудобно рамене едни в други, без някога да се припокриват. Елементът никога не е атом, а е множество, групиране на други елементи,

---

²⁶ Точните ми думи са следните: „Може би най-близкият философски прецедент по отношение на операцията-елементи е приложението на теорията на множествата към онтологията, предложено от съвременния философ Ален Бадиу“ (Bogost, *Unit Operations*, 10).

които заедно се държат като система; операцията-елемент е винаги фрактална. Нещата *се чудят* едни за други, без изобщо някога да получат каквото и да е потвърждение. Това е сърцевината на операцията-елемент – тя именува феномена на зачитането на обекта. Тя е процес, логика, алгоритъм, ако щете, чрез който даден елемент се опитва да осмисли друг. Ако следваме Бадиу, това е значението на ситуацията, а не броенето-като-едно, което я основава. В мисълта на Уайтхед това е способността да се схваща (*prehension*). При Хусерл е *ноезис*, откъснат от съзнанието, когитацията, интенцията и другите акциденции на човешката мисъл. При Лингис това е вътрешната формула, чрез която нещо приканва да бъде изследвано. Тъй като обектите са все фундаментално различни едни от други, всеки от тях има свой собствен подход, своя логика за правене на смисъл, и чрез тази релация те очертават следата от истинската реалност на другия, както радиацията около събитийния хоризонт помага на астронома да определи естеството на черната дупка.²⁷ „Операция-елемент“ именува логиката, според която обектите възприемат и взаимодействат със световите си.

Спекулация

Съблазнен съм от акта на отхвърляне на корелацията човек–свят от страна на спекулативния реализъм. Въпреки това остават налице някои въпроси: дори да приемем отказа от корелационизма като открито и себично антропоцентричен, как следва да се отнасяме с неща, които са създадени или използвани от хора, а също са сложни структури или системи? Още повече, как можем да се стремим като човешки същества да разбираме отношенията между *конкретни* обекти в света, отношения, които протичат без нас, дори и ние да сме причината за тях – дори да сме техни субекти, или бенефициенти? Как да

---

²⁷ Греъм Харман прави подобно сравнение в този текст: <http://doctorzamalek2.wordpress.com/2010/08/04/brief-response-to-vitale/>, макар и да обяснява релацията на дедукция посредством своята теория за разцепения обект (истинския обект се отдръпва, сенсуалният обект не го прави).

разбираме зелената люта чушка или интегралната схема като неща сами по себе си и като неща, взаимодействащи с други неща, включително с нас?

Отговорът на Харман е следният: представата, която имаме за нещата, наистина съществува, но самите неща се отдръпват безкрайно. Този на Меясу пък е малко по-различен: нещата са мислими математически, но не и сетивно.²⁸ Трудно се борави на практика с такива позиции. Но какво да очаква човек, щом си общува с метафизици? При все цялата си сензационност, спекулативните реализми си остават философии на началните принципи. Те все още не са се заели с конкретни приложения, макар и да не са несъвместими с тях. Все пак, ако целта е да се противодейства на Кантовата Коперникова революция, спекулативният реализъм би спечелил от едно разгръщане отвъд началните принципи към самото *практикуване* на метафизиката.

Може би теорията, която търся, е форма на *прагматически спекулативен реализъм*, но не по Джеймс, а един по-мек вариант – приложен спекулативен реализъм, обектно-ориентирано инженерство по отношение на физиката на онтологията. Такъв метод би вдъхнал смелост на реалната философска работа с реални материални обекти и техните взаимоотношения. Ако подходим сериозно към спекулативизма, защо да не може философията да стъпи на същата конкретна основа като например спекулативната литература или магическия реализъм?²⁹ Авторът на научна фантастика Робърт Хайнлайн защитава спекулацията по отношение на възможни светове, които са различни от нашия собствен, но по начин, който ги придържа скрепени към реалния свят повече, отколкото терминът *научна фантастика* обикновено предполага. По сходен начин магическият реализъм на Габриел Гарсия Маркес и Исабел Алиенде загатва, че спекулативното е истинско, доколкото всъщност включва аспекти на наличната култура. В случаи като тези склонността на философа да абстрахира отстъпва шофьорското място на стремежа на романиста да конкретизира. Резултатът е нещо с конкретен облик, чиито разклонения бодат по балдахина на понятийното.

Само определена част от територията на битието е явна за всеки един обект в конкретен момент. За удон нудлите битието на лицата за супа нито се пресича с търговската транзакция, която нудъл-барът извършва, нито със социалните конвенции, с

---

²⁸ Meillassoux, *After Finitude*, 29, 64.

²⁹ Heinlein, *Grumbles from the Grave*, 49.

които се съобразява сърбацият ги консуматор. Въпреки това няма причина да смятаме, че оплетеността, в която се озовават нудлите, сама по себе си е по-малко сложна от човека, който ги оформя, вари, продава, яде и храносмила.

Когато питаме „Какво означава да бъдеш нещо?“, задаваме въпрос, който надхвърля собствената ни способност да схващаме битието на света. Тези „непознати неизвестни“ охарактеризират неща, свързани с обектите, които може да са или да не са очевидни – или дори познаваеми. Обвиненията в „наивен реализъм“, които понякога придружават подобна позиция – а именно твърдения от сорта, че светът просто си е както го възприемаме и познаваме, – не представляват особено стойностна критика, защото проблемът с битието на удон нудлите или на ядрената бойна глава се съдържа именно в начините, по които тези обекти *надхвърлят* онова, което познаваме или някога бихме могли да знаем за тях.

Че нещата са, не подлежи на дебат. „Какво означава, че нещо конкретно е за нещо друго, което е?“ – това е въпросът, който ме вълнува. Значимостта на едно нещо за друго се различава в зависимост от перспективите на двете. Предвид факта, че един елемент остава като цяло невеж за безкрайните центрове на другите, операциите-елементи, които са от значение за него, са винаги различни. Способите на един елемент да гради смисъл за друг не са универсални и не могат да бъдат изчерпани чрез обяснения от естественото право, научната истина или дори тези на собствената му перспектива. Операциите елементи налагат дедукции в условия на невъзможност за проверка – елементите никога не взаимодействат едни с други сами по себе си, а само под формата на нещо като бурлеска. Да извършваш философска работа по отношение на операциите-елементи е вид спекулативна практика.

Във философията „спекулация“ има конкретно значение, което трябва да бъде преодоляно. Традиционно спекулативната философия назовава метафизически твърдения, които не могат да бъдат удостоверени чрез опита или чрез науката. Именно тук, във въпроси от рода на „Какво е битието?“ и „Какво е мисълта?“, покълват халтавите абстракции на философите с рошави бради и сандали на краката. Спекулативната философия често бива

противопоставяна на критическата философия, която включва експеримент и проверка на теорията.

Съществува обаче и друг тип спекулативна философия, който описва естеството на битието, вместо подхода на философа към него. Спекулативният реализъм е името не само на една спекулативна философия, която приема съществуването за отделно от мисълта, но също и философия, която *твърди, че нещата спекулират* и даже *спекулира за това как нещата спекулират*.

Спекулумът е огледало, но не в съвременния смисъл на думата, тоест не е уред, който отразява света такъв, какъвто е наистина, непосредствен и неизкривен. Както доказва Нарцис, отражението се различава достатъчно, че да има сила над нас, включително силата на опияняващата любов. Урокът е валиден отвъд митологията: от древността и през средновековието огледалото е било неточен уред, обикновено е представлявало издаден диск от полиран метал, който отразявал само толкова светлина, че да даде на наблюдаващия груба представа за фигурата пред него. Само груба представа: репрезентация, имитация, *карикатура*, както казва Харман. Огледалото на спекулацията не е тънка, плоска плоча от стъкло, върху която вакуумно е напръскан слой от алуминий, а криво огледало от изчукан метал, чиито изкривявания ни показват странна версия на елемента и неговото взаимодействие със света.

Изправени пред такава шантавост, следва да си проправим път напред повече като циркови викачи, отколкото като учени – по метода на информираното предположение. Спекулацията не е само поетична, но отчасти е точно такава – тя е творчески акт, който биващите предприемат, докато са втрещени сериозно и замислено едни в други. Всяко нещо прилича на група пътници натъпкани в метрото – застанали в неудобни пози на интимен контакт с непознати.

Работата на философа не е просто да *документира състоянието* на тази ситуация, а да *направи опит да взаимодейства с нея*, предвид конкретните обстоятелства. Тук бихме могли да мислим за Хайдегеровото разграничение между научното и онтологическото мислене, но тази идея не стига достатъчно далеч, тъй като е ограничена до човешки мисли

и действия – няма много смисъл да се разсъждава за онтологията на купите с нудли или на земеделските комбайни.

Ако операциите-елементи охарактеризират логиките на обектите, тогава те попадат в обхвата на феноменологията, онзи дял от метафизиката, който се занимава с това как нещата се явяват на биващите в света. За разлика от Хайдегер, Едмунд Хусерл теоретизира сетивното като общ принцип, макар и да го центрира в човешка рамка, като го нарича „съзнание“. Все пак съзнанието на Хусерл е процес, който си остава абстрахиран от материалните акциденции на мозъците, микропроцесорите, двигателите с вътрешно горене или невтасалото тесто.³⁰ Начините, по които съзнанието (или какъвто друг термин би могъл да замени този) схваща обектите *сами по себе си*, подлежат на спекулация. Тоест, когато мислим за срещата между два елемента, дадеността или обликът на реалността за всеки един от тях *не са дадени на нас*. С термините на Лингис – вътрешната формула на мангото никога не бива схваната.³¹

За Хусерл, за да можем да мислим сериозно за облика на нещата, трябва да страним от пред-положенията на здравия разум. Не можем да избягаме от отношението, с което посрещаме света, но можем да *заскобим* валидността му. Хусерл дава името *епохе* (*ἐPOCHῆ*, въздържание) на тази процедура по заскобяване на естествените ни догадки за възприятието. Както обяснява Дан Захави, епохе „предполага промяна в отношението ни към реалността, а не изключване ѝ“. ³²

Спекулацията, нужна, за да мислим операциите-елементи, които оплитат биващите, изисква нещо подобно на феноменологическия акт на Хусерл. Спекулацията е сродна на епохето. Тя произвежда *трансценденция* в Хусерловия смисъл: конкретна и индивидуализирана идея, която хваща нажежената, безкрайно гъста и разтопена сърцевина на обекта и я проектира навън, където тя се превръща в собствен елемент, нова и творческа операция-елемент за конкретно множество от взаимодействия. Това е феноменология, няма съмнение. Но е феноменология, която експлодира като шрапнел и оставя след себе си човека като самотно съзнание, както космическата сонда „Вояджър“ оставя след себе си хелиосферата по своя път отвъд границите на Слънчевата система.

---

³⁰ Husserl, *Husserliana* (24), 118.

³¹ Lingis, *Imperative*, 63.

³² Zahavi, *Husserl's Phenomenology*, 45.

Извънземна феноменология

Харман използва фразата „черен шум“, за да опише фоновия шум на периферните обекти: „Това не е белият шум на пронизителни, хаотични качества, които настояват да бъдат оформени от човешкото съзнание, а по-скоро черният шум на приглушените обекти, които се носят по ръба на вниманието ни.“³³ *Черното* е цветът на шума, който се приближава до тишина, позволявайки едва на няколко енергийни височини да се откъснат от него. Във физиката пък черното тяло е обект, абсорбиращ електромагнитната радиация, която среща, докато изпуска онзи спектър на светлината, който отговаря на температурата му. С увеличаването на температурата тази *радиация на черното тяло попада* във видимия спектър от червено до бяло. Сред други приложения радиацията на черните тела може да бъде използвана, за да се определи естеството на някое небесно тяло. По-конкретно, една черна дупка може да бъде идентифицирана по типа радиация на черното тяло, която тя изпуска.

Тъй както астрономът разбира звездите по радиационната енергия, която ги обгръща, философът разбира обектите, като проследява влиянието им върху обгръщания ги етер. Ако черният шум на обектите е подобен на лъчението на Хокинг, което квантовите ефекти отклоняват от черните дупки, тогава може би точно там, в непознатата вселена, трябва да основем своя метод.

През 2009 г., след век на експерименти с радио телескопи, Института за търсенето на извънземен живот (SETI) достига до ново откровение: ако има извънземни на други светове, те вероятно използват Туитър. Проектът „Земята говори“ на организацията отправя покана към потребителите на сайта да отговорят на следния въпрос: „Ако открием разумен живот отвъд Земята, трябва ли да пратим съобщение до него и, ако да, какво трябва да кажем?“³⁴ Впрягайки съмнителната мощ на колективния разум, институтът стъкмява възможни трансмисии като: „Слезте си от облака и ударете по някой шот текила. (...) Можем да си говорим за много неща.“ Изследователското мото на сайта им гласи : „Вместо да се опитваме да открием някакво единно „Послание на Земята“, настоящият проект ще

---

³³ Harman, *Guerrilla Metaphysics*, 183.

³⁴ <http://earthspeaks.seti.org>.

допринесе за разбирането на различните гледни точки по въпроса какво съдържание приляга на едно междузвездно съобщение.. За целта ще стъпим на Диалогичния модел за дизайн на междузвездни съобщения.“³⁵ „Земята говори“ показва как времето не е изменило фундаменталното предположение на института: ако има живот във вселената, той трябва да може да *разпознае* своите аналози, като насочи към тях радиотелескопи, подобни на VLA, и да *разбере* съобщението им.

През 80-те години на XX век продуктивният американски философ от немски произход Николас Решер изказва аргументи срещу настоятелността на института, че знаците за междузвезден живот биха приличали на разпознаваема комуникационна технология. Извънземните, предлага Решер, може би са толкова чужди, че науката и технологията им е неразбираема за нас; никога не бихме я схванали като форма на интелект.³⁶ Ще разгърна идеята на Решер още повече: не е само това, че комуникационните технологии на извънземните биха се изплъзнали на разбирането ни, но и че самата им идея за това какво е „живот“ може да не съвпада с нашата. Извънземните може да не са живи, в крайна сметка. Както пише Бернхард Валденфелс, извънземността е „недостъпността на определена сфера на опит и сетивност“.³⁷ И все пак, Валденфелс следва Хусерл в това, че описва преживяването на извънземното (*Fremderfahrung*) като интерсубективен процес – като опита на други хора . Само че извънземното не се ограничава до друг *човек*, или дори до друго *създание*. Извънземното е каквото и да е – и всичко – за всичко останало.

Истинското извънземно се отдръпва безконечно дори когато напълно ни обгражда. То не е скрито в мрака на далечния космос или в дълбокоморския шелф, а е на показ, навсякъде, във всичко. Планинските върхове и гипсовите залежи, гриловете за чили и патроните, микропроцесорите и ROM чиповете могат да комуникират с нас не по-малко от извънземното на Решер. Това е показателен и смиряващ знак. Спекулативният реализъм наистина *се нуждае* от спекуляция: сляпо криволичене в екзотичния свят на напълно неразбираемите обекти. Като философи задачата ни е да усилим черния шум на обектите, за да накараме резониращите честоти на нещата в тях да зажужат по надеждно задоволителни начини. Задачата ни е да си изцапаме ръцете с грес, сок, барут и гипс.

---

³⁵ <http://earthspeaks.seti.org/pages/About>.

³⁶ Rescher, “Extraterrestrial Science,” 83–116.

³⁷ Waldenfels, *Phenomenology of the Alien*, 74.

Задачата ни е да отидем там, където *всеки* вече е ходил преди, но където малцина са си направили труда да се позадържат.

Тази практика наричам *извънземна феноменология*.